

Київський
національний лінгвістичний
університет

Університет
Миколая Коперника
в Торуні

НАД ДНІПРОМ І ВІСЛОЮ

Україна і Польща
в європейському вимірі
– минуле і сучасність

Серія:
Історія,
Міжнародні системи та
глобальний розвиток

2003-2004
№ 2-3

Київ-Торунь 2003-2004

Над Дніпром і Віслою.

Україна і Польща в європейському вимірі – минуле і сучасність.

Наукові праці викладачів та студентів

Київського національного лінгвістичного університету та
Університету Миколая Коперника в Торуні.

Серія: Історія, Міжнародні системи і глобальний розвиток.

Під ред. І. Срібняка і З. Карпуса. – Київ-Торунь, 2003-2004. – № 2-3. – 465 с.

Редколегія випуску:

З. Карпус, М. Клімецький, О. Крапівін, В. Курило, В. Литвин, О. Реснт
В. Резмер, І. Срібняк, Ю. Терещенко, В. Трощинський,
О. Вішка (відповідальний секретар).

Рецензенти:

А.Буравченков, М.Кротофіл

Друкується за рішенням вченої ради
Київського національного лінгвістичного університету
та видавничої комісії історичного факультету
Університету Миколая Коперника

Редакція публікує матеріали,
не завжди поділяючи погляди їх авторів

Відповідальність за достовірність фактів,
цитат, імен та інших даних несуть
автори публікацій

В оформленні обкладинки використано
карту «Адміністрація (1920)» Е.Ромера

ISBN 966-638-126-5

**Цей номер журналу видається за підтримки
Інституту всесвітньої історії (Київ, Україна)**

Адреса для листування:

в Україні: Ігор Срібняк, вул. Велика Васильківська 73,
Київ 03150, Україна (e-mail: sr63@rambler.ru)

в Польщі: Омелян Вішка, Кафедра міжнародних стосунків
історичного факультету Університету Миколая Коперника
ul. Batorego 39L, 87-100 Toruń, Polska

© Київський національний лінгвістичний університет, 2003-2004

© Університет Миколая Коперника, 2003-2004

Uniwersytet
Mikołaja Kopernika
w Toruniu

Kijowski
Narodowy Uniwersytet
Lingwistyczny

NAD WISŁĄ I DNIEMPREM

Polska i Ukraina w przestrzeni
europejskiej - przeszłość
i teraźniejszość

Seria:

**Historia,
Systemy Międzynarodowe
i Globalny Rozwój**

2003-2004

№ 2-3

Toruń-Kijów 2003-2004

Мирослав Волошук,
Прикарпатський університет
ім. В. Стефаника (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РУСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ОБ'ЄДНАННЯ ГАЛИЦЬКОГО ТА ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВ (1199-1205 рр.)

Активний розвиток державотворчих процесів на теренах Південно-Західної Русі у останній чверті XII ст. характеризувався особливою багатовекторністю зовнішньополітичних відносин Галичини. Після смерті місцевого князя Ярослава Осмомисла (1187 р.) та, як наслідок, особливого загострення соціальних відносин у країні, галицькі землі активно почали переходити у ареал військово-політичних та династичних впливів Угорщини і Малопольщі. Незважаючи на опір декількох руських князів, серед яких був і Роман Мстиславич (перша спроба закріпити за собою володіння династії Ростиславичів для волинського князя завершилась невдачею, після чого він фактично до 1199 р. у вирішенні «галицького питання» жодної участі не приймав), це призвело до тимчасової окупації регіону протягом кінця 1188 – серпня 1189 рр. полками Арпадів. Однак, король Бела III не зміг скористатись цією геостратегічною, дипломатичною та військово-політичною перевагою, а тому під тиском цілого ряду обставин (у боротьбу за престол батька при підтримці малопольського князя Казимира та німецького імператора Фрідріха Барбаросси, втрутився син Осмомисла – Володимир; внаслідок спроби окциденталізувати місцеві православні церкви в середовищі впливових феодалів втратили свої позиції і угри) наприкінці літа 1189 р. був змушений вивести свою армію з краю. Після цього Галич перейшов до рук князя Володимира Ярославича.

На період останньої третини 90-х років XII ст. у військово-політичних і торгівельних взаємовідносинах Угорського королівства та руських удільних князівств (Галицького, Волинського та, частково, Київського) не спостерігалось особливої активності. Це пояснювалось кількома причинами. Зі смертю у 1196 р. короля Угорщини Бели III у володіннях Арпадів розпочалась міжусобна боротьба між його синами Імре та Андрієм¹, яка не створювала сприятливих умов для посилення зовнішньополітичного тиску у східному напрямі. Природно, що суттєво перешкоджали цьому наявність в Галичі одноосібної влади Володимира Ярославича² та існування польсько-угорської угоди від 1193 р., яка закріплювала право поширення сфер впливу на Південно-Західній Русі виключно за краківським правителем³.

Проте, після смерті у 1194 р. малопольського князя Казимира Справедливого⁴ у Арпадів з'явилась реальна можливість відновити більш тісні контакти із сусідніми регіонами Русі. Саме в цей час, на нашу думку, з боку угрів у Галич могло бути відправлене перше, за останні роки, посольство (сатрапи⁵ і йобагіони⁶)*, яке, очевидно, мало на меті якісно по-новому налагодити

¹ *Гарайда І.* Галицька політика угорських королів Бейлы III-го и Андрія II-го // *Зоря*. – 1943. – №1-4. – С.130; *Коломіць І. Г.* Боротьба південно-західних руських князівств проти експансії угорських феодалів XI-XIII ст. ст. // *Наукові записки УжДУ*. – Історично-філологічна серія. – Ужгород, 1949. – Т.2. – С.8.

² *Літопис Руський* / за перекладом Ф. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – С.349

³ *Długossii Joannes. Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae in 10 libris.* – Varsaviae, 1973. – lib.5-6. – S.154; *Maciej de Miechowita. Chronika Polonorum.* – Krakow: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1986. – S.105.

⁴ *Naruszewicz A. Historia narodu polskiego w 10 t.* – Lipsk, 1836. – Т.6. – S.152.

⁵ «Великая хроника» о Польше, Руси и их соседях XI-XIII вв. – М., 1987. – С.137

стосунки між обома країнами. Такі історики як М. Грушевський⁷, І. Гарайда⁸, Е. Маюс⁹ та К. Дьюла¹⁰ вважали, що Імре, вирішивши тоді всі непорозуміння з Андрієм, поки що не мав бажання продовжувати стосовно вотчини Ростиславичів політику свого батька.

Ситуація, однак, суттєво змінилась після того, як у 1199 р., не залишивши жодного законного спадкоємця¹¹ (відомо, що двоє синів Володимира, після втечі останнього з угорського ув'язнення, продовжували перебувати при дворі Арпадів¹²), помер талицький князь Володимир Ярославич¹³. Офіційний Краків^{**}, пам'ятаючи про те, що згідно умов договору 1193 р. саме він має право та реальну можливість вирішити питання престолонаслідування в Галичі, прагнув прислати князівство до власних володінь («...in formam provincie... Regnoque Polonie»; «...у формі провінції... польських володінь»¹⁴), поділивши його на повіті¹⁵. Мали сподівання вокняжитись у регіоні і руські князі¹⁶, серед яких «одні дарами інші хитрістю»¹⁷ прагнули переконати малолітнього польського правителя Лешка Білого віддати галицькі землі саме їм. З дуже неконкретних свідчень польського середньовічного хроніста І. Длугоша відомо, що й угорський король відправив до даного краю війська («...армію і всіх ворогів»¹⁸).

Таким чином, ситуація, яка виникла в країні у 1199 р. нагадувала картину 1187-1189 рр., погрожуючи їй повторити. Проте, впливові польські феодалі, послухавши поради матері Лешка – Олени Ростиславівни¹⁹, а також, з державних міркувань, йдучи назустріч проханням волинського володаря Романа Мстиславича («...був найвірнішим помічником нашої держави і

⁶ Хроника магістра Винцентія Кадлубка // *Щавелева Н. И.* Польские латиноязычные средневековые источники. – М.: Наука, 1990. – С.138.

^{*} Сатрапи – термін, що вживався здебільшого для означення представників польських феодальних прошарків, натомість – йоббагіонами називались угорські можновладці середнього статку. – Авт. (тут і далі – примітки автора).

⁷ *Грушевський М.* Історія України-Руси в 10 т., 11 кн. – К.: Наукова думка, 1992. – Т.3. – С.6

⁸ *Гарайда І.* Вказ. праця. – С.138

⁹ *Mblyysz E.* Kirblyi kbncellbria яс krynikairbs а kuzepkori Magyarorszbgon. – Вр., 1973. – О.107

¹⁰ *Gyula K.* Az Bpbd-kor hbborui. – Вр., 1986. – О.100

¹¹ *Maciej de Miechowita.* Op. cit. – S.109.

¹² *Грушевський М.* Історія України-Руси. – Т.2. – С.454.

¹³ Літопис Руський – С.348

^{**} Краків на даний момент був столицею Малопольського князівства, володарі якого разом з угорськими королями, за свідченнями середньовічних хроністів В. Кадлубека, І. Длугоша, М. Кромера, М. Меховського та інших, неодноразово протягом кінця XII ст. брали активну участь у вирішенні внутрішньополітичних непорозумінь у сусідніх землях Русі. Заключивши між собою у 1193 р. мирну угоду, Бела III та Казимир Справедливий вирішили, що пріоритети у контролі за галицькими справами повинні належати полякам.

¹⁴ *Dlugossii.* Op. cit. – S.169.

¹⁵ *Kronika Polska Marcina Kromera biskupa Warmińskiego w 3 t.* – Sanok, 1857. – Т.1. – S.356.

¹⁶ «Великая хроника». – С.134; *Dlugossii.* Op. cit. – S.168; *Maciej de Miechowita.* Op. cit. – S.109.

¹⁷ *Kronika Wielkopolska.* – Warszawa, 1965. – S.183.

¹⁸ *Dlugossii.* Op. cit. – S.170.

¹⁹ *Dlugossii.* Op. cit. – S.169; *Комляр М.* Дипломатія галицьких і волинських князів XII-XIII ст. // Київська старовина. – 2000. – №5. – С.5.

ніби... її наставником»²⁰; «...будучи сусідом... був більш спритним в інтригах»²¹), вирішили віддати Галич саме йому, за умов, що краківський правитель зробить князя своїм намісником²². І хоча місцева знать не бажала бачити Романа в себе на престолі, «боячись хитрості його»²³, користуючись підтримкою, на нашу думку, цілого ряду знатних угорських феодалів (джерела нам не повідомляють, на жаль їх імен, однак ми схильні вважати, що серед них могли бути Мок'ян, Вітомир, Волпт та інші воеводи Арпадів, які з другої половини 1205 р. зі згоди вдови Романа Анни керували галицькою залогою), все ж його прийняла.

Треба сказати, що польські хроніки²⁴ зображують прихід волинського князя до влади в Галичч через призму жорсткого протистояння останнього із збройними силами місцевої знаті, якому постійно допомагали якісь невідомі союзники. Так, як В. Кадлубек²⁵ вважав їх «прийшлими воїнами», ми схильні вважати що це був саме той військовий контингент, який вислав до галицького регіону Імре. Факт перемоги Романа над уграми наводиться і в руських літописах²⁶. Про це писав російський історик XVIII ст. В. Татищев,²⁷ а також сучасні українські дослідники, як М. Котляр та М. Кучінко²⁸.

Прихід князя Романа до влади в Галичч означав не тільки кардинальний поворот у суспільно-політичному житті регіону, але й суттєві зміни у еволюції зовнішньополітичних відносин. Це, насамперед, було пов'язано з особистими амбіціями нового володаря. Хоча більшість іноземних союзників галицького боярства, після приходу до влади в регіоні волинського князя, втекла²⁹, Роман розумів, що подальше його правління залежить не тільки від польського протегування, але й від політичних позицій та дипломатичних вподобань непостійної у поглядах та інтересах місцевої еліти³⁰. Усвідомлюючи це, князь вирішив позбавити себе впливу бояр, шляхом фізичного знищення найнепокірніших³¹. У польського середньовічного хроніста В. Кадлубека³² є прямиї натяки на те, що серед них були і

²⁰ «Великая хроника». – С.135.

²¹ Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.110.

²² Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.110; *Naruszewicz A. Op. cit.* – S.155.

²³ *Kronika Polska Marcina Kromera.* – S.357.

²⁴ «Великая хроника». – С.136; Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.111.

²⁵ Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.111.

²⁶ Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X – початок XIII ст.). – К.: Наукова думка, 1988. – С.16; Галицько-Волинський літопис.-Львів: Червона калина, 1994. – С.6; Хрестоматія з історії Української РСР в 2-х томах. – К.: Радянська школа, 1959. – Т.1. – С.84.

²⁷ *Татищев В. Н. История Российская в 7 т.* – М.: АН СССР, 1962. – Т.2. – С.165.

²⁸ *Кучінко М. М. Нариси стародавньої та середньовічної історії Волині.* – Луцьк, 1994. – С.173;

Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь // Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1998. – С.131.

²⁹ Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.111.

³⁰ *Dlugossii. Op. cit.* – S.170.

³¹ *Грабовацький В. В. Об'єднання галицько-волинських земель в єдину державу – спадкоємицю Київської України-Русі. До 800-річчя утворення Галицько-Волинського князівства // Вісник Прикарпатського університету. – Історія. – Вип.2. – 1999. – С.22; Котляр М. Ф. Галицько-Волинське князівство (до 800-річчя утворення) // УІЖ. – 2000. – №4. – С.22; Рибалка І. К. Історія України в 2 ч. – К.: Основа, 1994. – Ч.1. – С.83; Шараневич І. Исследование на поли Отчественной географии и истории. – Львов, 1869. – С.39.*

³² Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.112.

представники вищих феодальних прошарків Угорщини. На думку деяких радянських³³, сучасних українських та польських істориків³⁴, найбільше в ході переслідувань постраждали ті бояри, які не підтримали у 1189 р. Ростислава Берладника, сприяючи на протязі першої угорської присутності у регіоні (кінець 1188 – серпень 1189 рр.) зміцненню тут впливів Корони. Природно, що в процесі посилення влади останньої, їх влаштувала політична система запропонована королівською адміністрацією³⁵, а тому не дивно, що в ході переслідувань 1199-1200 рр. більшість представників знаті (не виключено, що серед них були Владислав Кормильчич та Судислав Бернатович³⁶) втекла до Угорщини та в Дунайське Пониззя³⁷. В. Кадлубек писав, що тоді «...майже всі у страху розбіглись по чужих землях»³⁸.

Звичайно, що це не могло покращити відносин з династією Арпадів, хоча і невідомо, чи угорський король якось відреагував на факти вбивств у Галичі йобогіонів. На нашу думку, Імре цього разу жодної каральної експедиції у Південно-Західну Русь не вислав. Про це, по-перше, немає жодної безпосередньої чи опосередкованої згадки на сторінках середньовічних європейських хронік, а по-друге, своєю діяльністю Роман міг «...нагнати страху на сусідів»³⁹ (зокрема, із праці І. Длугоша відомо, що до Лешка в зв'язку з цим навіть було відправлене посольство, яке скаржилося краківському князю на звірства галицько-волинського володаря⁴⁰), які відмовились у цей час від бажання вирішувати подібні непорозуміння. Достеменно відомо лише, що в середовищі угорської знаті продовжувала розглядатись історико-ідеологічна концепція прислання території Галичини* до складу Корони, запропонована у 80-90-х роках XII ст. Анонімом⁴¹.

Цілеспрямованість намірів Романа Мстиславича унезалежити власні землі від зазіхань угорських феодалів не покращили його відносини з Арпадами. Після того, як він «...став повноправно керувати майже всіма руськими землями і князями»⁴², взаємовідносини з Короною стали особливо напруженими. Промовисто про це свідчать археологічні розкопки, проведені сучасним дослідником О. Тимошуком. На його думку, у кінці XII – початку XIII ст. склалась своєрідна Попрутьська прикордонна смуга, основою якої був горішній Прут. Він, протікаючи вздовж східних схилів Карпат, розмежував Галицьке князівство і Угорщину. Порубіжна

³³ Коломієць І. Г. Вказ праця. – С.8; Рибалка І. К. Вказ праця. – С.83.

³⁴ Грабовецький В. В. Вказ праця. – С.22; Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь. – С.132; Котляр М. Ф. Галицько-Волинське князівство. – С.74; Włodarski B. Polska i Rus (1194-1301). – Warszawa, 1966. – S.21.

³⁵ Дашкевич Н. Княженіє Даниїла Галицького по рускимъ и иностраннымъ известіямъ. – К., 1843. – С.25.

³⁶ Літопис Руський. – С.369; Коломієць І. Г. Вказ праця. – С.8.

³⁷ Літопис Руський. – С.369.

³⁸ «Великая хроника». – С.137; Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.112.

³⁹ «Великая хроника». – С.137; Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.112; Długossii. Op. cit. – S.174.

⁴⁰ Długossii. Op. cit. – S.174.

* Наприкінці XII – XIII ст. у політичних колах Угорщини побутовала думка про наявність єдиних галицьких земель, які в той час ще не поділялись на східні та західні терени.

⁴¹ Anonymi Belae Regis notarii Historia Hungarica // Scriptorum Rerum Hungaricarum. – Vindobonensis, 1756. – S.1-38; Kristy Gy. A történeti irodalom Magyarországon a kezdetektől 1241-ig. – Bp., 1994. – O.31.

⁴² «Великая хроника». – С.137; Хроника магістра Винцентія Кадлубка. – С.112; Długossii. Op. cit. – S.174.

смуга в цьому регіоні була досить широкою і сягала часом 200 км. Саме вона й охоплювала Карпатські гори, на схилах яких будувались укріплені замки обох держав⁴³. Ці прикордонні райони Галицько-Волинської держави найбільше піддавались угорським впливам, що поширювались сюди із колонізованого Арпадами та німецькими колоністами Закарпаття⁴⁴. За словами М. Грушевського⁴⁵, ці процеси сприяли втіленню в життя фіскальних інтересів Угорського королівства, а тому, відповідно, суперечили державотворчим амбіціям Романа, який вважав, що подібні тенденції впродовж 1188-1189 рр. сприяли розвитку і зміцненню позицій олігархії на галицьких теренах.

В даному контексті, можна розглядати і укладення шлюбу між галицько-волинським князем та візантійською цесарівною Анною, який, ймовірно, мав місце на рубежі 1201-1202 рр. Так, як остання була двоюрідною племінницею угорського короля Андрія II⁴⁶, Роман, швидше всього, розраховував шляхом опосередкованого впливу Константинополя позбавити Галич претензій з боку Корони⁴⁷. Щоб підтвердити свою відданість імператору і водночас унеможливити напад на галицькі регіони одних із союзників угорців – половців та валахів⁴⁸, князь у 1204 р. навіть розбив їхнє чисельне військо⁴⁹, чим суттєво допоміг ромеям, водночас піднявши міжнародний авторитет своєї країни.

Поява на початку XIII ст. нової могутньої держави на Сході Європи особливо зацікавила папську курію. Тому не випадково у 1204 р. «...папа, дізнавшись, що Роман переміг угорців і ляхів і цілу Русь узяв під свою владу, слав до нього своїх послів, щоб намовити його перейти на католицьку віру, обіцяючи, що подарує йому міста і зробить королем Русі»⁵⁰. Хоча дана місія завершилась невдало⁵¹, ми схильні вважати, що в цій спробі поширити католицькі впливи на галицьких землях⁵² могли приймати участь і угорські легати, які активно займалися окциденталізацією краю у 1189 р. та на протязі усієї першої половини XIII ст.⁵³.

⁴³ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т.2. – С.504; Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь. – С.142.

⁴⁴ Нариси історії Закарпаття в 3 т. – Ужгород, 1999. – Т.1. – С.58; Немет П. Образование пограничной области Боржава // Проблемы археологии и древней истории угров. – М., 1972. – С.216; Мблүзс Е. Ор. cit. – О.11.

⁴⁵ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т.2. – С.504.

⁴⁶ Літопис Руський. – С.369; Лонгинов А. В. Родственные связи русских князей с угорским королевским домом // Труды Виленского отделения московского предварительного комитета по устройству в Вильне. – Вильна, 1893. – С.318.

⁴⁷ Костик М. Історія княжого Галича. – Галич, 2001. – С.50.

⁴⁸ *Scriptores Rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis recusi fecit Gesta Friderici imp. Auctoribus Ottone et Ravevino.* – Hannoverae, 1867. – S.49; Шушарин В. П. Свидетельства письменных памятников королевства венгрии об этническом составе населения восточного Прикарпатья первой половины XIII века // История СССР. – 1978. – №2. – С.40.

⁴⁹ Хоніат Н. Історія: В 2 т. – СПб., 1860. – Т.2. – С.245-246.

⁵⁰ Боротьба. – С.16; Хрестоматія. – С.84.

⁵¹ Боротьба. – С.16; Грабовський С. і ін. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С.105.

⁵² Документи розповідають. – Ужгород, 1971. – С.32; Рибалка І. К. Вказ. праця. – С.83; *Starozytna Polska pod wzgldem historycznym jeograficznym i statystycznym opisana.* – Warszawa, 1886. – Т.4. – С.22; *Winter E. Russland und das Papsttum.* – Berlin, 1960. – V.1. – S.83.

⁵³ Галицько-Волинський літопис. – С.9-19.

Невірність вибору військово-політичних та релігійно-дипломатичних методів налагодження відносин з галицько-волинським князем змусили угорського короля вдатися до пошуків більш толерантних шляхів порозуміння. Можливо, що саме тому, проаналізувавши всі причини поразок угорської політики у Галичині протягом 1188-1189 рр., король Андрій II (який з другої половини 1204 р. *de facto* був одноосібним правителем у всій державі⁵⁴), на відміну від свого батька⁵⁵, все ж вирішив заключити з Романом миру угоду⁵⁶. Цьому сприяла і міжнародна ситуація, в якій перебувала Угорщина на початку XIII ст. (королівські війська захопили далматійське місто Зара, паралельно налагодивши відносини з Другим Болгарським царством та Латинською імперією⁵⁷), а також бажання великих феодалів якомога краще і швидше інтегруватися до системи торговельних шляхів Східної Європи та Азії⁵⁸ (відомо, що на кінець XII – початок XIII ст. Галич та інші міста регіону поступово перетворювались у транзитні торговельні пункти центрально-східної частини континенту⁵⁹, саме через які у цей час багато руських купців відвідувало ярмарки Угорщини⁶⁰). Не виключено, що саме таким чином династія Арпадів прагнула у подальшому впливати на розвиток політичних процесів у даному регіоні⁶¹.

Ця угода, на думку М. Котляра⁶², імовірніше всього, була заключена на рубежі 1204-1205 рр. Можливо, що до неї одразу ж приєднався краківський володар Лешко Білий⁶³, після чого утворилася своєрідна унія трьох – результат угро-польсько-руських військово-політичних непорозумінь останніх років (незадоволені Романовим правлінням були і поляки, які розраховували в його особі мати у Галичині свого ставленика⁶⁴, а натомість отримали потужного супротивника). Згідно умов такого договору після смерті одного з правителів інші повинні були опікуватись його спадкоємцями, захищаючи їхні права на престол⁶⁵. Природно, що це суттєво покращувало міжнародне становище Галицько-Волинського князівства.

⁵⁴ Котляр М. Дипломатія галицьких і волинських князів XII-XIII ст. – №5. – С.5.

⁵⁵ Котляр М. Вказ. праця. – №4. – С.12.

⁵⁶ Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року). – К., 1999. – С.50; Пауто В. Т. Внешняя политика Древней Руси. – М., 1968. – С.182; Томашівський С. Історія України: старинні і середні віки. – Мюнхен, 1948. – С.83.

⁵⁷ III Völa emlíkezete. – Вр., 1981; Molnár E. Magyar történet a XII-XIII században. – Вр., 1950. – О.16.

⁵⁸ Tibor A. A tizenhétmadik század története. – Вр., 2000. – О.23-24.

⁵⁹ Данти М. Словаччина та Галич (на перехресті середньовічних торговельних шляхів) // Галич і галицька земля у державотворчих процесах України. – Івано-Франківськ – Галич, 1998. – С.69-70; Козловській І. Сношення древней Руси. – Варшава, 1911. – 13; Прицак О. Походження Русі. – К., 1997. – С.530; Свешников И. К. Древнерусские города: Звенигород // Археология Прикарпатья, Вольны и Закарпатья. Раннеславянский и древнерусский периоды. – К., 1990. – С.108.

⁶⁰ Новосельцев А. П., Пауто В. Т. Внешняя торговля Древней Руси // История СССР. – 1967. – №3. – С.86.

⁶¹ Włodarski B. Op. cit. – S.31.

⁶² Котляр М. Данило Романович Галицький (до 800-ліття з часу народження) // УІЖ. – 2001. – №2. – С.105; Котляр М. Дипломатія галицьких і волинських князів XII-XIII ст. – №5. – С.5.

⁶³ Галицько-Волинський літопис. – С.10.

⁶⁴ Długossii. Op. cit. – S.173; Kronika Polska Marcina Kromera. – S.357.

⁶⁵ Літопис Руський. – С.369; Пауто В. Т. Внешняя политика. – С.182.

Однак, держава Романа Мстиславича, отримавши, за словами сучасної угорської дослідниці М. Фонт, такий необхідний поштовх для подальшого розвитку⁶⁶, не зуміла ним скористатись. У червні 1205 р., галицько-волинський князь, знову не порозумівшись з Лещком Білим, вторгся в межі володінь останнього, де й загинув 19 червня 1205 р. у битві під Завихвостом⁶⁷ (М. Грушевський та М. Юрій вважали, що цей похід мав на меті припинити поширення німецьких впливів на Південно-Західну Русь⁶⁸, відзначаючи, що галицько-волинський князь міг брати участь у гвельфо-гіббелінському протистоянні, яке відбувалося у цей час в Європі⁶⁹).

Ця подія у Європі, а особливо на Русі, в Польщі та Угорщині викликала великий резонанс⁷⁰, так як після смерті Романа у Галичі не залишилось повнолітніх престолонаслідників, а це означало, що регіон знову міг стати об'єктом зовнішньополітичних втручань сусідніх держав.

Таким чином, протягом 1199-1205 рр. епіцентром русько-угорських політичних та дипломатичних зв'язків стала Галицька земля. Хоча ці стосунки розвивались досить нерівномірно, будучи залежними від ряду подій міжнародного та регіонального характеру (протистояння Імре і Андрія, прагнення руських князів самотужки контролювати Галич, утворення династичного союзу між візантійським імператором та Романом Мстиславичем тощо), проте, певна логіка їх еволюції все ж мала місце. По-перше, галицькі землі, перебуваючи у сфері особливо тильної уваги королівської влади починаючи ще з кінця 80-х років XII ст., не могли раптово вийти з-під її контролю і на першому етапі правління Романа Мстиславича (1199 – 1200/1201 рр.). По-друге, в силу розвитку державотворчої діяльності останнього, угорські впливи поступово почали втрачати тут свою силу, після чого відносини з Арпадами суттєво погіршились. Галицько-волинський князь був змушений приділити належну увагу обороні кордонів, а також шукати відповідної підтримки у Константинополі. По-третє, такий політичний курс Романа згодом досягнув своєї мети, відобразившись належним чином і на стосунках з Угорщиною. Результатом цього стало укладення з новим королем Андрієм II на рубежі 1204-1205 рр. мирної угоди, яка у широкому розумінні означала, що провідні держави центральноєвропейського регіону (Угорське королівство, Малопольське князівство, Священна Римська імперія) визнали Галицько-Волинське князівство як суб'єкта міжнародних відносин.

⁶⁶ Font M. Ungarn, Polen und Galizien-Wolhynien im ersten Drittel des 13 Jh. // *Studia Slavica Hungariae*. – 1993. – №1-2. – S.28.

⁶⁷ Maciej de Miechowita. *Op. cit.* – S.110.

⁶⁸ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 2. – С.504.

⁶⁹ Советская историческая энциклопедия в 16 т. – М., 1963. – Т. 4. – С.60; Юрій М. Т. Етногенез та менталітет українського народу. – К., 1997. – С.142.

⁷⁰ Головка О. Б. Давньорусько-польські відносини на початку XIII ст. (Про обставини загибелі галицько-волинського князя Романа Мстиславича) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – К., 1991. – Вип. 2. – С. 8.